

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**Қўл ёзма ҳуқукида
УДК _____**

БАЙМУРАДОВ ШОХРУХ МАХМУДОВИЧ

**ЭЛЕКТРОН САВДОЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОРҚАЛИ
МАМЛАКАТ ИҚТИСОДИЁТИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ
ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ**

08.00.02 – Макроиқтисодиёт

**Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Илмий даражасини олиш учун ёзилган
ДИССЕРТАЦИЯ**

**Илмий раҳбар: Мустафакулов Шерзод Игамбердиевич
иқтисодиёт фанлари доктори, профессор**

Тошкент - 2023

МУНДАРИЖА

Кириш	3
I-БОБ Электрон савдолар орқали мамлакат иқтисодиёти рақобатбардошлигини оширишнинг назарий-услубий асослари	13
1.1-§ Мамлакат иқтисодиёти рақобатбардошлигига электрон савдолар таъсирининг аҳамияти ва илмий-назарий асослари.	13
1.2-§ Электрон савдо: моҳияти, классификацияси, ривожланиш тенденцияси ва унга таъсир этувчи омиллар	28
1.3-§ Мамлакат иқтисодиётининг нисбий устун соҳаларини аниқлашда электрон савдодан фойдаланиш	40
Биринчи боб бўйича хулосалар	44
II-БОБ Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг рақобатбардошлигини оширишда электрон савдолар ривожланишининг ҳозирги ҳолат таҳлили ва электрон савдоларнинг ижтимоий-иқтисодий таъсири	46
2.1-§ Мамлакатимизда электрон савдоларни амалга ошириш бўйича меъёрий-ҳуқуқий асослар таҳлили ва уни мустаҳкамлаш йўналишлари	46
2.2-§ Иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини таъминлашда электрон савдолар инфратузилмасининг асосий имкониятлари	58
2.3-§ Давлат харидларини амалга оширишда электрон савдолардан фойдаланиш самарадорлиги	72
иккинчи боб бўйича хулосалар	84
III-БОБ Рақамли трансформация шароитида электрон савдоларни ривожлантириш ва мамлакат иқтисодиётининг рақобатбардошлигини ошириш истиқболлари	87
3.1-§ Электрон савдолар орқали мамлакат иқтисодиёти рақобатбардошлигини оширишнинг илғор хорижий тажрибалари	87
3.2-§ Рақамли трансформация шароитида электрон савдолар ривожланишининг асосий йўналишлари	100
3.3-§ Миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишда электрон савдоларни ривожлантириш истиқболлари	112
Учинчи боб бўйича хулосалар.....	126
Хулоса	128
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	131

КИРИШ

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳонда глобаллашув жараёнларининг кескинлашуви шароитида ҳеч бир мамлакат барча соҳаларда рақобатбардош бўла олмаслиги сабабли, ҳар бир мамлакатнинг рақобатбардошлиги тузилмаси ўзининг хилма-хиллигини намоён этмоқда. Бунинг натижасида мамлакатлар ички шароитлари энг динамик ва истикболли бўлган маълум тармоқларда муваффақиятга эришмоқдалар. “Рақобатбардошликни таъминлашнинг асосий омилларидан бири сифатида бизнесни рақамлаштириш жараёнларига самарали жалб этиш учун шарт-шароитларни шакллантиришни ажратиб кўрсатиш мумкин”¹. Мамлакат иқтисодиётнинг рақобатбардошлиги аниқ макроиқтисодий хусусиятга эга. Иқтисодий ривожланишнинг ҳозирги босқичида мамлакатнинг рақобатбардошлигини таъминлаш нафақат жаҳон бозоридаги ўрнини тавсифловчи, балки кўп жиҳатдан унинг миллий хавфсизлигини белгилаб берувчи энг муҳим масаладир.

Дунёда тобора таракқий этаётган ижтимоий-иқтисодий муносабатлар халқаро миқёсда рақобат курашининг янада кескинлашувига сабаб бўлаётган шароитда электрон савдоларни ривожлантириш орқали мамлакат иқтисодиёти рақобатбардошлигини ошириш борасида кўплаб илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Замонавий дунёнинг ажралмас бўғини ҳисобланган Интернет ва рақамли технологиялардан кенгроқ фойдаланиш, миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини ошириш, халқаро рақобатлашувда рақамли технологияларни самарали қўллаш, жаҳон иқтисодиётида электрон савдолар механизмини такомиллаштириш, илмий-техникавий таракқиётни жадаллаштириш, интернет тармоғидаги электрон савдонинг глобал транзакцияларини ўстириш, электрон савдоларда замонавий савдо ва маркетинг платформалари, электрон дўконлар, тўлов тизимлари, шунингдек, электрон инфратузилмаларнинг фаолият самарадорлигини ошириш бу

¹ Современный взгляд на конкурентоспособность экономики. Вызовы и перспективы для стран ЕАЭС и СНГ. - <https://e-cis.info/news/566/85116/>

борадаги илмий тадқиқотларнинг устувор йўналишларидан ҳисобланади.¹

Ўзбекистонда электрон савдоларни ривожлантириш масалаларини рақамли иқтисодиётни шакллантириш доирасида амалга оширилаётган кенг камровли ислохотларнинг алоҳида йўналиши сифатида қаралмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномасида "... рақамли иқтисодиётга фаол ўтиш – келгуси 5 йилдаги энг устувор вазифаларимиздан бири бўлади"², деб белгилаб берилди. Мазкур вазифани самарали амалга оширишда электрон савдоларни кенгайтириш масалаларига алоҳида урғу бериш ва мамлакатда замонавий электрон савдолар инфратузилмасини яратиш, шунингдек, электрон савдолар афзалликларинини инобатга олган ҳолда, бизнес ҳамжамияти ва истеъмолчилар ўртасида савдо маданиятини такомиллаштириш борасидаги илмий-назарий изланишларни амалга ошириш муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 17 ноябрдаги ПҚ-14-сон “Электрон тижорат маъмурчилигини такомиллаштириш ва уни янада ривожлантириш учун қулай шароитлар яратиш тўғрисида”, 2018 йил 14 майдаги ПҚ-3724-сон «Электрон тижоратни жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 18 мартдаги 170-сон “Товар хом ашё биржалари фаолиятига илгор ахборот технологияларини кенг жорий этиш ва электрон тижорат фаолиятини изчил ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, 2019 йил 25 июндаги 522-сон «Ўзаро ҳисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги ҳисобварақ-фактуралардан фойдаланишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида», 2018 йил 13 мартдаги 825-сон “Электрон тижоратни амалга ошириш қоидаларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”, 2016 йил 2 августдаги 249-сон “Электрон тижорат платформалар ва рақамли экотизим операторларининг-ахборот

¹ Джуманиязова М.Ю. “Перспективы развития электронной коммерции в Узбекистане” Экономика и бизнес: теория и практика 2018 г.

² Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. “Халқ сўзи” газетаси, 2020 йил 25 январь, №19 (7521).